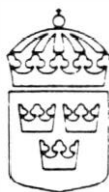

Motion till riksdagen

1989/90:N479

av Ivar Franzén m.fl. (c)

Kärnkraften

Mot.
1989/90
N479–486

Inledning

Användning av energikällor som kol, olja och uran innebär stora risker ur skilda synpunkter. Utnyttjande av kärnenergi är ett fruktansvärt hot mot människor och miljö. Sambandet mellan kärnvapen och civil kärnkraft är uppenbart. Problemen med det radioaktiva avfallet är olösta. Användningen av fossila bränslen innebär svåra påfrestningar på såväl naturmiljö som ekonomi. Målsättningen måste därför vara att så långt möjligt minimera användningen av ändliga energikällor.

Enligt centerpartiets mening hade omställningen av energisystemet kunnat ske lättare om utvecklingen av kärnkraften inletts tidigare och innan beroendet blivit alltför stort. 1981 fanns sex reaktorer i drift som producerade drygt 20 TWh, medan det nu finns tolv som producerar drygt 64 TWh.

Av miljö- och säkerhetsskäl borde således energipolitiken inriktas på en snabbare utveckling. Vi har också från centerpartiet presenterat och krävt att konkreta beslut om genomförande av utvecklingsbeslutet skall fattas. Bl.a. krävde vi att riksdagen skulle fatta beslut om en plan för utfasningen i samband med 1985 års energipolitiska beslut. Det fanns dock i detta läge inget intresse från den socialdemokratiska regeringens sida att fullfölja utvecklingsbeslutet.

Katastrofen i Tjernobyl visade emellertid att utvecklingen av kärnkraften måste genomföras så snabbt som möjligt. Från centerpartiet krävde vi som ovan nämnts i en särskild motion att utvecklingen skulle inledas omgående med att Barsebäck och Ringhals 2 togs ur drift snarast.

Riksdagen har sedermera beslutat att två reaktorer – en i Barsebäck och en i Ringhals – skall tas ur drift 1995 och 1996.

I den allmänna debatten påstås ofta att kol och olja är de enda alternativen till kärnkraft. Detta är inte sant. Kärnkraften kan utvecklas på ett samhälls-ekonomiskt lönsamt sätt utan att användningen av kol och olja ökar. I denna motion redovisas många exempel på de miljövänliga och ekonomiskt fördelaktiga alternativ som finns. De bygger på effektiviseringar, sparande och användning av inhemsk miljövänslig och förnybar energi. Till detta skall läggas att oavsett kärnkraftsutveckling eller inte måste vårt energisystem successivt förnyas. Kostnaden för denna förnyelse är i hög grad beroende av hur effektivt energin används och hur bostäder och lokaler uppvärms.

I ett högenergialternativ med hård bindning till storskalig elproduktion kommer kostnaderna för förnyelsen att bli maximal och framtidens energipriser mycket höga. Om samtidigt kärnkraftverken utnyttjas under maximal tid och en förnyelse/omställning måste ske under några få år blir de ekonomiska påfrestringarna på såväl privat ekonomi som samhällsekonomi mycket stora.

En annan högrisk som måste beaktas är – om ingenting görs för att frigöra oss från beroendet av kärnkraft och olja de närmaste tio åren och det skulle hända en kärnkraftsolycka i Sverige eller Europa med långt gående fysiska och politiska konsekvenser – kan en snabbavveckling bli ett absolut krav, och de mänskliga, praktiska och ekonomiska konsekvenserna förödande. Risken för olyckor ökar allt eftersom reaktorerna åldras. Sannolikheten för nya kärnkraftsolyckor ökar ju längre kärnkraften drivs.

Centern presenterade 1987 en plan för förnyelse av energisystemet. Planen förutsatte bl.a. en avvecklingperiod för kärnkraften på 10–15 år. Avvecklingen genomförs stegvis och med en direkt övergång till effektivare energianvändning och förnybar energi. Avvecklingen skall vidare genomföras på ett sådant sätt att användningen av kol och olja ej behöver öka utan efterhand kan minskas.

Avvecklingen kan enligt vår mening inledas så snart det är möjligt av formella skäl med att reaktorer i Barsbäck och Ringhals tas ur drift som ett led i förnyelsen av energisystemet.

Vi vill dock samtidigt understryka att så länge kärnkraften utnyttjas för civil energiproduktion måste åtgärder vidtas som så långt möjligt kan begränsa miljö- och säkerhetsrisker vid drift och vid hanteringen av kärnkraftens avfall.

Den internationella kontrollen

Vårt krav på kärnkraftens avveckling baseras på riskerna vid såväl reaktorernas drift som problemen med hanteringen av det utbrända kärnbränslet.

Från centerpartiets sida har vi ifrågasatt om problemen i samband med hanteringen av det utbrända kärnbränslet alls går att lösa. Det har inte presenterats någon metod som garanterat en säker förvaring med hänsyn till att det radioaktiva materialet måste hållas åtskilt från allt liv under mycket lång tid. Riskerna vid transporter med radioaktivt avfall har inte eliminerats.

Sambandet mellan civil och militär användning av kärnenergi är uppenbart, bl a genom att det högaktiva avfallet kan användas som utgångspunkt för framställning av vapenplutonium. Reactorer som kan utnyttjas för produktion av både elenergi och vapenplutonium är fullt möjliga. Sammantaget ger detta bilden av en energikälla som är oacceptabel ur miljösynpunkt, nära förbunden med atomvapnen och deras spridning, omöjlig att helt säkert bemästra och dessutom dyr.

Användning av kärnkraft är också i fel händer ytterst ett hot mot mänsklighetens överlevnad. Kärnkraften representerar stora ekonomiska intressen och möjligheter till politisk makt. Det torde vara svårt att undvika felhandlingar eller brister i kontrollen på grund av den mänskliga faktorn. Det enda sättet att helt undvika detta hot är att kärnkraft inte utnyttjas vare sig för civila eller militära ändamål.

De möjligheter som står till buds för att begränsa riskerna med den användning av kärnkraft som idag sker måste dock tas till vara och det internationella kärnenergiarbetet organiseras därefter.

Det mellanstatliga samarbetet på energiområdet har koncentrerats till organ inom FN, OECD, EG och Förenta nationernas atomenergiorgan IAEA (International Atomic Energy Agency). Enligt stadgarna för organisationen är dess mål att öka och utvidga kärnenergins bidrag – såsom det uttrycks i texten – till fred, hälsa och välbefinnande i hela världen. Organisationens uppgift är således att främja spridningen av civil kärnkraft. IAEA bildades 1956 och organisationens stadgar är således upprättade innan man var medveten om de miljö- och säkerhetsrisker som användning av kärnkraft för civil energiproduktion innebär. Det åligger dock organisationen att samtidigt kontrollera och övervaka – enligt det s.k. icke-spridningsavtalet – att klyvbart material inte utnyttjas för tillverkning av kärnvapen.

På kärnsäkerhetsområdet utfärdar IAEA rekommendationer bl a avseende myndigheters organisationer, lokalisering samt utformning och drift av kärnkraftverk. Organisationen verkar även inom en mängd andra områden som t ex att ge råd och anvisningar vid transporter av radioaktivt avfall, hantering och förvaring av radioaktivt avfall och bestrålning av bl a livsmedel.

Centerpartiet har i skilda sammanhang kritiserat både den dubbla roll som IAEA för närvarande har och organisationens allmänna inriktning. Vi har framhållit det oförenliga i att både främja kärnkraftens utveckling och samtidigt ha ett ansvar för att förhindra kärnvapenspridningen. Enligt vår mening måste Sverige kräva att IAEA:s stadgar ändras så att organisationens uppgifter inskränks till att gälla dels kontroll och säkerhet för den civila kärnkraften, dels att kontrollera och förhindra kärnvapenspridningen. Med en sådan förändring av inriktningen för IAEA:s verksamhet skulle organisationen också kunna bli effektivare som kontrollorgan. Tjernobykatakastrofen och dess följder borde ha öppnat för att tillgängliga ekonomiska resurser koncentreras till kontrollområdet.

Försäkringskyddet

Ansvaret för atomolyckor är enligt internationella konventioner som tillsätts av Sverige fördelat mellan innehavaren, det egna landet och detta land tillsammans med de övriga konventionsstaterna.

Kärnkraftshaveriet i Tjernobyk visar vilka enorma skador en olycka kan åstadkomma. De regler för ersättning som nu gäller är mot denna bakgrund helt otillräckliga. Från centerpartiets sida har vi i annan motion föreslagit ändringar i gällande system i syfte att förbättra nu gällande försäkringskydd.

Frågan är t.ex. vad kostnaderna för det svenska samhället blivit om den nyligen uppdagade olyckan i kärnkraftverket i Greifswald 1976 lett till en härdsmälta med stora radioaktiva utsläpp. De nuvarande försäkringssystemen hade knappast kunnat täckt dessa kostnader.

Vi anser emellertid också att regeringen utan dröjsmål därutöver skall pröva förutsättningarna för att kärnkraftindustrin skall bära hela ansvaret

för kärnkraftsolyckor. Det är enligt vår mening rimligt att varje verksamhet som tillåtes skall bära kostnaderna för sina egna risker. Detta bör ges regeringen till känna.

Mot. 1989/90
N479

Kärntekniklagen

Enligt vår mening måste lagstiftningen på kärnenergiområdet innehålla stränga krav och regler för alla led i kärnbränslecykeln. Lagstiftningen måste också reglera verksamheter som inte är ett direkt led i denna utan mera en konsekvens av att kärnkraft utnyttjas för energiproduktion. Utformningen av lagstiftningen måste stå i överensstämmelse med innebörden av folkomröstningens resultat och riksdagens beslut i anledning av denna. Lagstiftningen måste vidare utgå från sambandet mellan civil och militär användning av kärnenergi och de särskilda risker för människor och miljö som hanteringen av kärnkraften och dess avfall innebär.

Mot denna bakgrund anser vi att export av kärnkraftsreaktorer och reaktorkomponenter, kärnteknisk utrustning och kärnkraftteknologi skall förbjudas. Riksdagen bör hos regeringen hemställa om förslag med denna innebörd.

KBS-metoden för slutförvaring av högaktivt avfall

Användningen av kärnkraft i Sverige kommer att medföra att mycket stora avfallsmängder skapas. Majoritetens beslut, mot centerens vilja, att kärnenergi skall utnyttjas för elproduktion medför att högaktivt avfall skapas som innebär mycket stora risker för människor och miljö. Samhället kan dock inte undandra sig ansvaret för att detta avfall förvaras på ett så betryggande sätt som möjligt under mycket lång tid bl a med hänsyn till att det kan utnyttjas som råmaterial för framställning av vapenplutonium.

Den långvariga användningen av kärnkraft innebär att mångdubbelt större mängder högaktivt avfall skapas än om vår linje fått majoritet. Enligt Svensk kärnbränslehantering (SKB) kommer det använda bränslet att uppgå till 7 800 ton eller 12 000 m³ inkapslat bränsle om tolv reaktorer drivs till 2010. Enligt SKB minskar denna mängd med 20–25 ton för varje år som en reaktor inte är i drift.

Nuvarande planering bygger på berggrundsförvaring (den s.k. KBS-metoden) och förutsätter ett ställningstagande till val av plats omkring år 2000. Byggnadsarbetena beräknas påbörjas ca 2010 och verksamheten i slutförvaret påbörjas år 2020. Slutförvaret planeras förslutas omkring 2060.

Bara denna planeringshorisont visar orimligheten i användningen av kärnkraft. Det enda vi kan vara säkra på är att den föreställning vi nu har om hur vi skall förvara avfallet sannolikt kommer att vara irrelevant år 2060. Med vilken säkerhet hade man 1920 kunnat säga att en viss teknisk lösning skulle vara giltig 1990? Majoritetens beslut om utnyttjande av kärnkraft ger oss emellertid inget val. Beslut måste fattas, plats utpekas och en metod väljas.

Från centerpartiets sida har vi aldrig accepterat, att KBS-metoden, vilken låg till grund för folkpartiregeringens tillståndsbeslut, uppfyller de krav som måste ställas för att den slutliga förvaringen av det utbrända kärnbränslet skall anses helt säker. Problemen med hanteringen av det högaktiva avfallet

är mycket svårlösta, om de alls går att lösa. Det har enligt vår mening inte presenterats någon metod som garanterar en säker förvaring med hänsyn till att det radioaktiva materialet måste hållas åtskilt från allt liv. Riskerna vid transporter av radioaktivt avfall har inte heller eliminerats.

Mot denna bakgrund är det nödvändigt att alternativa lösningar för slutförvaring av utbränt kärnbränsle seriöst prövas. En tänkbar lösning är en slutförvaring där avfallet kan förvaras under åtkomliga och kontrollerbara former – dvs ett slutförvar som inte tillsluts och ej sker långt under jord. Detta kan vara ett alternativ till berggrundsförvaring. I prop 1980/81:90 (s 328) framhöll också föredraganden vikten av att andra lösningar än de som redovisades i ansökningarna enligt villkorlagen seriöst studerades samt angav som exempel på sådana metoder förvaring i kristallina bergarter och torrförvaring. Något mer genomarbetat alternativ till KBS-metoden har dock inte presenterats. Detta bör ges regeringen till känna.

Lokalisering av slutförvar

– Behåll den kommunala vetorätten

Riskerna vid en berggrundsförvaring av utbränt kärnbränsle är säkerligen störst för den som verkar och bor där avfallslagret är lokaliserat. Med hänsyn till den oro många människor känner inför verksamheter på kärnenergiområdet kan inte lokalisering av ett avfallslager fattas mot invånarnas vilja i den kommun där lagret avses lokaliseras.

Enligt gällande lagstiftning är regeringen förhindrad att lämna tillstånd till uppförande av miljöstörande anläggningar om inte kommunen inom vars område uppförandet skall ske tillstyrkt att anläggningen får uppföras.

Vid behandlingen av prop 1985/86:3 med förslag till en lag om hushållning med naturresurser m m beslöt riksdagen med ändring av regeringens förslag att det kommunala vetot skulle bibehållas oförändrat. Riksdagen framhöll i sitt beslut (BoU 1986/87:3) hösten 1986 att en inskränkning inte kunde ske utan ytterligare överväganden.

Den av riksdagen begärda översynen av den kommunala vetorätten har nu genomförts. Regeringskansliet presenterade utredningsdirektiven två och ett halvt år efter det att riksdagen begärt denna översyn. Den parlamentariskt sammansatta utredningen har haft knappt fem månader på sig att genomföra översynen.

Utredningsmajoritetens förslag innebär betydande inskränkningar i den kommunala vetorätten. Undantag från vetorätten skall kunna göras om en anläggning är av nationellt intresse och det är synnerligen angeläget att den lokaliseras inom landet. De verksamheter som avses är omhändertagande av kärnkraftsavfall, miljöfarligt avfall och anläggningar med anknytning till energiförsörjningen och med stor omgivningspåverkan.

Sammantaget har således utredningens majoritet bedömt att den kommunala vetorätten bara kan bibehållas för verksamheter som av kommun och kommuninvånare inte upplevs alltför kontroversiella och miljöfarliga.

Utredningens majoritetsförslag innebär enligt vår mening att en grundläggande del i den kommunala självstyrelsen rycks undan. Det måste föreligga ytterligt starka skäl för att en inskränkning skall kunna ske. Majoritetens för-

slag till undantag i i 4 kap 3 § naturresurslagen (NRI.) innebär en väsentlig uppluckring av det kommunala vetot, som inte kan accepteras.

Mot. 1989/90
N479

Centerns representant i utredningen har också reserverat sig för att den kommunala vetorätten bibehålls. Det undantag som kan förekomma är det fall då riksdagen i särskild lag givit regeringen befogenheter att fatta beslut om lokalisering av en anläggning för miljöfarligt avfall (typ SAKAB) mot kommunens vilja – dvs riksdagen öppnar i en särskild lag möjlighet för regeringen att fatta beslut i ett enskilt ärende – ett beslut som endast kan fattas efter det att nödvändig demokratisk beslutsprocess genomförts.

Enligt vår mening bör den kommunala vetorätten bibehållas vad gäller beslut om lokalisering av slutförvar för högaktivt avfall. Detta bör ges regeringen till känna.

— Val av lokaliseringsort

Enligt vår mening kan inte accepteras att dagens beslutsfattare tillåts vältra över ansvaret för ett beslut om ett säkert omhändertagande av det utbrända kärnbränslet på kommande generationer. De som pläderat för och genomdrivit beslutet om utnyttjande av kärnkraft för civil energiproduktion har ett särskilt moraliskt ansvar att se till att det avfall som produceras inom landet också kan förvaras på ett betryggande sätt inom landet.

Detta kräver att man på frivillig och demokratisk väg kan övertyga de kommuner och de kommuninnevånare inom vars område ett slutförvar är aktuellt. Statens kärnbränslenämnd (SKN) har, som ansvarig myndighet inom detta område, tagit upp frågan om lokalisering av ett slutförvar och därvid bl a förutsatt att det kommunala vetot inskränks så att en kommun inte kan förhindra en lokalisering av ett slutförvar.

Kärnbränslenämnden har pläderat för både att kraftföretagen skall presentera en lämplig förteckning över lämpliga platser och att aktuella kommuner skall reservera mark för detta ändamål i sin översiktsplan.

Enligt vår mening är det inte möjligt att innan en allmänt acceperad uppfattning finns om hur slutförvaringen bör ske bestämma var den skall lokaliseras. I dagsläget måste i stället arbetet inriktas mot att utveckla långsiktigt hållbara och säkra förvaringsmetoder. Först därefter bör i demokratisk ordning utan åsidosättande av den kommunala vetorätten överenskommelse träffas om lokaliseringen. I detta sammanhang bör prövas, bl a för att minska transportvägar av farligt avfall, om inte slutförvaret kan lokaliseras i någon av de kommuner, där kärnenergianläggningar är lokaliserade.

Finansieringen av kärnkraftens avfall

Regeringen har nyligen beslutat att avgiften enligt finansieringslagen i syfte att täcka framtida kostnader för förvaring av högaktivt avfall och rivning av reaktorer skall vara oförändrad 1990.

Detta innebär att avgiften sänks i fast penningvärde. Nivån på avgiften har dessutom legat still under flera år. Enligt vår mening kan – såsom vi påtalat i tidigare motioner – ifrågasättas om de nuvarande avgifterna täcker de framtida kostnaderna. Det finns undersökningar som tyder på att de borde vara avsevärt större för att täcka alla tillkommande kostnader.

Vi anser att avgifterna enligt finansieringslagen mot denna bakgrund åt-

minstone måste höjas i takt med pennigvärdesförsämringen. Med hänsyn till att samma avgifter tagits ut under flera år bör avgiftsnivån höjas med i genomsnitt 15 %, dvs. 0,3 öre/kWh för 1991. Detta bör ges regeringen till känna.

Mot. 1989/90
N479

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inledningen av kärnkraftens avveckling.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kärnkraftsindustrins ansvar för kärnkraftsolyckor.¹]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om IAEA:s dubbla roll på kärnkraftsområdet.²]

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om finansieringen och hanteringen av kärnkraftens avfall.

3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om sådan ändring i kärntekniklagen som ger det exportförbud som förordas i motionen.

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om forskning och utveckling av metoder för förvaring av högaktivt kärnkraftsavfall

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beslutsprocessen vid beslut om lokalisering av slutförvar för högaktivt avfall.

Stockholm den 25 januari 1990

Ivar Franzén (c)

Börje Hörnlund (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Göran Engström (c)

Gunhild Bolander (c)

Håkan Hansson (c)

Sven-Olof Petersson (c)

Kersti Johansson (c)

Roland Larsson (c)

Marianne Andersson (c)

Kjell Ericsson (c)

Jan Hyttring (c)

¹ 1989/90:L620

² 1989/90:U428